

Siegfried in Amsterdam

door Lex Boeken

Ik zag de voorstelling van 4 september en hoorde alles de 21^e daarna op radio 4. Omdat er grote muzikale verschillen waren in de eerste twee akten en ik even vooruit wil lopen op *Götterdämmerung*, bestaat dit artikel uit drie delen. Eerst ga ik in op de betekenis van de kleur rood voor Brünnhilde. Indien u hecht aan mijn uitleg raad ik u aan dit zo mogelijk te lezen voor uw bezoek aan *Götterdämmerung*, maar korte tijd er na kan ook. Dan bespreek ik mijn ervaringen met de eerste twee aktes, die op de 4e veel minder boeiend waren dan de derde. Tenslotte schrijf ik over de derde akte.

1) Als Siegfried in de laatste scène Brünnhilde bevrijdt en zijn liefde verklaart, zien we geen traditioneel vuur maar een rode gloed via verticale tl-buizen, dezelfde die groen waren tijdens het Waldweben. Brünnhilde gaat onbewust de kleur rood verbinden met Siegfried en geluk. En Siegfried verbindt rood met het vrouwelijke. Het is een conditionering. Dit gaat een belangrijke en unieke rol spelen in het midden van de tweede akte van *Götterdämmerung*, als zij samen met haar nieuwe partner Gunther opkomt, en min of meer ook in de slotscene 'Starke Scheite'.

2) Nu akte 1 en 2 van *Siegfried*. De eerste keer dat ik deze productie zag omstreeks 1998 kan ik mij nog heel goed herinneren. In die tijd vond ik de eerste twee aktes uit elke *Siegfried* vrij zwakke delen t.o.v. de grandioze derde en na die meesterlijke *Walküre* viel er niet veel te verwachten. Echter na een paar seconden met Graham Clark

Mime en Siegfried

werd dit een van de grootste verrassingen die ik ooit meemaakte en dat ondanks een niet ideale Siegfried vertolker en dankzij een prima directie (dat was voorzien) en een schitterend gedetailleerde regie (voor mij onvoorzien). Grote vraag was dus wat de nieuwe Mime ervan zou maken. En met een wat tamme Haenchen in mijn voorstelling van *Rheingold* van 2012 was een tweede vraag wat het orkestaandeel zou worden. En alle andere bijdragen, vooral de megarol van Siegfried zelf. Wel, op de 4^e viel het duidelijk tegen, hoewel niet erg veel. De Mime van Sperrhacker zong goed en trefzeker, maar miste bijna elke mimiek en daardoor geest, humor, neurose, magie. In tegenstelling tot Clark klonk hij vrij jong en gezond, onversleten in elk geval, waardoor het aftandse en zeurderige aspect soms bijna afwezig was en dan ineens weer nogal onnatuurlijk over kwam. Het ergste vond ik dat letterlijk tientallen details uit de oorspronkelijke rol waren geschraapt of gekortwiek. Details m.b.t. de pruik, het dekbed, de verborgen Nothung, het magische robotje, de verschillende wijze van lopen, het voorbereiden en bereiden van de zogenaamde dodelijke drank voor Siegfried en noem maar op. Blijkbaar vond Audi het er niet uitzien en lijkt mij zijn beslissing terecht hoewel je je kan afvragen welk deel van het publiek het zou merken. Even dacht ik nog een geïdealiseerde herinnering te hebben, maar de dvd van 1998 stelde me in het gelijk. Naast het begin stelde ook het einde van de eerste akte teleur. Deze Mime was niet gevaarlijk en minder om te lachen en niet zo ontroerend. Deze dwerg miste het onvergetelijke neurotische van Clark. Niet alleen het bereiden van de drank die Siegfried in slaap moet sussen werd vlak, ook het smeden van Nothung door Gould. Deze man heeft een baritonale heldentenor, die op die dag opvallend boventoonarm klonk vanaf het mezzoforte in het

hoge en midden register. Ik merkte dat ik hem met Andersen uit 2004 ging vergelijken en dan viel spoedig op dat hij nauwelijks een lichaamstaal gevonden had bij deze rol, ja we raken verwend in Amsterdam. Wel heeft Gould een indrukwekkende dynamiek en uithoudingsvermogen in zijn stem. Hij zong 'so starb meine Mutter an mir' niet tenoraal helder maar baritonaal teder, wat wel wat had, ook al verkies ik het eerste. Op andere momenten vond ik zijn vertolking in deze akte wat saai en soms iets al te Amerikaans, niet zo zeer qua uitspraak als qua manier van zingen. Zijn kracht, ook het snelle gemak waarmee hij Mime bijna dubbel vouwde, is bewonderenswaardig maar ik miste jeugd, naïviteit, revolutie, natuurlijke onverschrokkenheid, risico, elk gebrek aan consideratie. Nu wordt het een übermenschachtige krachtfiguur van middelbare leeftijd, opvallend intelligent en corpulent. Ook was er weinig wezenlijk contact met Mime. En Haenchen verviel ondanks een zeer verzorgde en

Alberich en Wanderer

nauwkeurige leiding weer in de relatieve matheid die ik bij *Rheingold* al noemde; sommige tempi waren ook lager dan vroeger en ik miste klankschoonheid in het orkest. Ik probeerde te letten op alle boeiende dingen die Menno Dekker een dag eerder over metra had verteld. Ja inderdaad, dat was prima te horen, echter het was teveel een dreun zonder spanning, in mijn oren. Maar laten we even ophouden met kritiek en enkele mooie dingen noemen. Mayer onttrok zich aan deze algemene malaise op hoog niveau door een sublieme Wanderer neer te zetten in alle opzichten. Hij haalde de scène onmiddellijk omhoog al nadat hij één lettergreep had gezongen en zelfs nog met zijn stille spel daarvoor. Wat een theaterpersoonlijkheid, wat een stem, wat een eenheid tussen zang en spel, wat

Waldvogel en Siegfried

ongelooflijk vele nuances, wat een subtiele mimiek! Hier is echt iemand aanwezig, raak en emotioneel. Als hij verschijnt in 1.2 verandert alles op slag, zelfs het spel van Mime. Er zijn mensen die kritiek hebben op zijn wat blanke en hobbelvrije basisgeluid, maar ik vind het schitterend hoe het pathos bij hem van binnenuit komt, hij zingt en speelt ongelofelijk gedetailleerd en is een van de weinige Wanderer vertolkers die in alle delen van *Siegfried* ook ontroering ontdekt. In de tweede scène leek hij zowel Haenchen als Sperrhacker te inspireren. Ineens hoorden we

grandioze wakkere orkestklanken. Fraai was bv. Sperrhackses wijzen met de hand vanaf rechts bij 'ehrlicher Zwerg' met de intentie 'ja dat ben ik, je hebt gelijk' al blijf ik Clarks meesterlijke snelle opzij kijken, met de subtekst 'wat krijgen we nou - oppassen' prefereren. Elders was de uitbreiding van de magische-robot-scène uit 2004 weer verdwenen zoals wel meer karakteristieks. En in de derde scène, dus zonder Mayer, werd het opnieuw van dik hout zaagt men planken. Wie noch de uitvoering van 1998 noch die van 2004 gezien had, vond het waarschijnlijk een goede voorstelling zonder meer en dat is heel goed te begrijpen. Tijdens de live radio registratie van de 21e ontdekte ik al gauw dat die voorstelling een veel betere eerste akte had, zelfs als je incalculeert dat de techniek de echte situatie een beetje kan verfraaien. Haenchen leidde nu ook heel wakker en uitstralend en toch even gedetailleerd en overzichtelijk als we al jaren van hem gewend zijn, kortom ideaal. Sperrhacks kwam veel dichter bij Mimes karakter en Gould klonk een portie helderder en genuanceerder. Heeft het zin uitvoerig over de tweede akte van de 4e te schrijven? Ik denk het niet, want ook dit ging op de 21e stukken beter. Van Mechelen bv. kwam toen veel overtuigender over en voor Rootering gold het zelfde. Dat de eerste jongenssopraan wat wankel klonk derde me niet zo, hij zong verder goed en speelde leuk.

Ook de mise-en-scène in de tweede akte lijkt wat veranderd maar veel minder.

Ik verbaasde me wat over de versleten hoofddekensels van Alberich en de Wanderer, gevoileerd brons en zwart. Het fraaie insectenlijf van Mime zag er ook niet meer uit als in 1998 en het kostuum van Erda bleek later veranderd te zijn in een even schitterende wit-zwart uitvoering. Blijkbaar is het niet te doen alle kleding 16 jaar te conserveren. De speelruimte was nog steeds subliem, vooral met die hoge

dwarsbalk, die zeer lange looproute rechts beneden en dat mysterieuze zwarte gat rechtsonder waar drie vloeren expres niet op elkaar aansluiten. En de roetsjbaan van links naar rechts voor de Waldvogel blijft speels en wondermooi. De eerste scène was een dieptepunt in het geheel, zo ongeïnspireerd en doods. En ik betreurde het dat de draakscène nu nog Amerikaanser (lees: musicalachtig, glamorous) was geworden dan in 2004. Waar is die wondermooie fijnzinnigheid van 1998 gebleven? Gelukkig wel aanwezig op dvd, maar ik vrees alleen als herinnering van een al eerder ondervonden ervaring. Het is toch niet de *Phantom of the opera*? Waarom Gould wat later beide lijken zo ontzettend omzichtig in het gat rolde was me een raadsel. Gelukkig waren er vele prachtige muzikale en theatrale momenten gebleven zoals het Waldweben met die groene verticale tl-buizen en geen enkele boom, de binnen strompelende en stervende Fafner en het fraaie spel van Siegfried,

Wanderer en Erda

Mime en Woudvogel kort voor Mimes dood. Een enkele keer wisselt Audi op een vreemde manier tussen symbolisme en realisme, namelijk na Fafners dood, een passage die onauthentiek, zelfs bijna Biedermeierachtig aan doet en toch niet komisch bedoeld kan zijn. In de derde akte is dat weer over bv. bij de passage 'Schneide das Eisen' die symbolisch begint en realistisch eindigt. Toch vermoed ik dat het eerste ook aan de vertolkers lag. De Mime is nu een stuk beter, muzikaal zelfs bijna ideaal in deze meer rechttoe rechtaan akte voor hem. Ook van Mechelen en Rootering zongen de 21e veel beter. De Woudvogel zat heel mooi tussen onvolmaaktheid en perfectie in, lekker naïef. Gould was beter op

zijn plek in het Waldweben en de slotscène dan in de rest van de tweede akte. Zijn p en pp zijn het mooist, want dan klinkt hij nauwelijks meer baritonaal en horen we wel vele boventonen. Haenchen bleef helaas op dezelfde manier leiden, maar vooral de markante koperpassages klonken wel erg mooi.

Siegfried en Brünnhilde

3) Zou de vonk in de derde akte toch nog overslaan? Ik had er eerlijk gezegd een hard hoofd in. Maar toen er een paar seconden orkestvoorspel geklonken hadden, wist ik het zeker. Hier was ineens een andere dirigent aan het werk, een die voor het volle pond geloofde in de muziek en zich er helemaal voor inzette. Het Nederlands Philharmonisch orkest speelde grandioos en puur en deed mij voor het eerst de typische kruidige en briljante klank met die soms ritmische pregnantie van het Rotterdams Philharmonisch (van de dvd) vergeten. Schitterende soli en welluidend samenspel waren nu het resultaat en dat kan toch onmogelijk alleen het resultaat zijn van de bekende meningen over dit uitzonderlijke muziekdrama zoals 'van donker naar licht'. Wel blijf ik nog steeds van mening dat vooral de hoekdelen van derde akte stukken beter zijn dan alle andere scènes uit dit werk. Ook alle vocale solisten overtuigden. Mayer was opnieuw ideaal en Prudenskaja als Erda deed daar weinig voor onder. Haar diepte was in tegenstelling tot haar fraaie hoogte weinig dragend - dat valt ook niet mee in deze rol - maar haar spel was moeilijk te overtreffen. Jammer dat haar jurk een paar keer dreigde vast te zitten in de speelruimte vol spleten. Een uniek moment was toen de Wanderer die losmaakte en daarbij precies timede en in zijn rol bleef. Zoiets maak je niet veel mee. Grote verrassing was dat niet alleen Mayer scène 2 sterk deed maar ook Gould die nu ineens tenoraler klonk. Hierdoor werd de uitvoering van dit deel, waar zelfs Furtwängler fors in coupeerde, uitzonderlijk sterk. Dat de Wanderer geslagen wegschrijdend met slechts een stuk van zijn speer onderweg de bewusteloze Brünnhilde op de langzaam opkomende baar lijkt te ontmoeten, kreeg hier een haast symbolische betekenis. Blijkbaar gaat Gould tenoraler klinken naarmate hij meer ingezongen is (maar bij zo'n rol kan je toch moeilijk zeggen dat hij vooraf maar een uur moet zingen). Verder speelde hij ook beter, iets dat nog meer doorzette in de slotscène die onverwacht schitterend werd uitgevoerd. Naglestad als Brünnhilde was hier ook overtuigend vooral in de zachte passages, diminuendi en de tussentinten. Het feit dat ze niet echt heldisch klonk stoorde mij in het geheel niet, want ook de forse uithalen overtuigden. Ze speelde ook meesterlijk. Vanaf 'hat mich das fürchten gelehrt' (met Siegfried als foetus rechts op de voorgrond) kwam er zelfs ontroering in de voorstelling. De totale voorstelling van de 21^e leek muzikaal soms bijna uit een andere wereld te komen, maar had net niet zo'n grandioos einde en theateraal kan ik er uiteraard niets over zeggen. ♪